

NAVŠTÍVIT STŘEDOZEMÍ JE DUCHOVNÍ ZKUŠENOST

Pavel Hošek, *Sloužím tajnému ohni*,
Brno, CDK, 2020.

Pedagog, teolog a religionista Pavel Hošek se v posledních letech rozepsal. A je to dobře. Zprvč proto, že píše poučeně a poutavě zároveň. Píše také relevantně: odborná témata organicky spojuje s aktuálními otázkami. A konečně, píše vždy s osobní angažovaností, jakoby „ze srdce“. Píše o tom, co považuje za podstatné.

Sloužím tajnému ohni je kniha o duchovním rozměru literárního díla J. R. R. Tolkiena. Její tematické pole se dá vymezit jednoduchými otázkami: Čemu

Tolkien sám věřil a jak se to prolíná s fikčním světem Pána Prstenů a ostatních souvisejících knih?

Autor nejprve seznamuje čtenáře s okolnostmi Tolkienovy literární tvorby. Dozvídáme se zajímavé a nepříliš známé skutečnosti, které utvářely životní příběh tohoto anglického filologa a spisovatele. Především jde

o Tolkienovo pohnuté dětství (smrt otce i matky ještě před dosažením dospělosti a existenční nejistota) a o otřesné zkušenosti z bojišť první světové války (přímá účast při masakru na řece Somme). Hošek v životopisné části zároveň dokládá, jak Tolkien otiskuje některé zkušenosti do svého nejslavnějšího literárního díla.

Následuje kapitola o intelektuálních (literárních, teologických a filozofických) inspiracích, které Tolkiena v důležité míře ovlivnily. Najdeme zde nejprve velmi užitečnou sondu do Tolkienova pojetí jazyka. Tolkien se mnohokrát vyjadřuje v tom smyslu, že právě v řeči a jazyku spatřuje tajemné úložiště smyslu veškerého bytí. Proto zasvětil svůj život filologii a také jeho literární dílo vyrůstá, jak známo, z kořenů svébytných fiktivních jazyků.

Dále je v této kapitole přehledně pojednáno o Tolkienově teologické – pravověrně římskokatolické – orientaci (novoplatónská větev patristiky, Augustin, Boethius a také myšlení Tomáše Akvinského). V tomto oddíle už Hošek místy trochu nedočkavě spěchá vyslovovat různé komentáře k otázce, která ho zjevně zajímá nejvíc: Jak to je s křesťanskou povahou Tolkienova „legendária“? Jsou

knihy o dějinách Středozeemě křesťanskou beletrii? A pokud ano, tak v jakém smyslu tento závěr platí?

Další (třetí) kapitola se snaží explicitně a systematicky vystihnout, jaká je „teologie Středozeemě“ – tedy, jaké věroučné teze vtělil autor knih o Středozeemě do svého fiktivního „druhotného světa“. Neboli jaká je metafyzická povaha tohoto uměleckou fantazií vytvořeného univerza.

Ve čtvrté kapitole se pak z osvěžujícího a místy úchvatného pobytu ve Středozeemě vracíme do světa vezdejšího. Hošek nabízí detailní rozbor Tolkienova vlastního teologického pojetí umění a literární tvorby. Snaží se systematicky představit Tolkienovu reflexi otázky, co se vlastně děje, když vzniká literární dílo, a co se děje, když je čtenářem vnímáno.

Tato kapitola je nejobsáhlejší a čerpá z poměrně svébytného materiálu. Tolkien toho o svém pohledu na tvorbu a umění vlastně mnoho nenapsal. Jeho celkové pojetí je proto třeba

rekonstruovat z celé řady různorodých textů (dopisy, eseje, povídky, básně).

Odtud pak přicházíme k závěrečné, shrnující a hodnotící kapitole. Autor se pokouší vyslovit ucelenou odpověď na ústřední otázku, která je motivem jeho práce: V čem spočívá duchovní rozměr Tolkienova literárního díla? A odpovědi se dočkáme. A je rozhodně zajímavá a nová. Hošek něco tvrdí. A není přítom ani dogmatický, ani vágní.

O Tolkienovi byly napsány celé stohy publikací. Přesto Hoškova kniha rozhodně stojí za přečtení. Proč? V první řadě je její autor poctivý vůči faktům. Přečetl od Tolkiena a o něm bezmála všechno (včetně objemného souboru autorovy osobní korespondence) a obraz spisovatele i duchovní povahy jeho díla maluje věrně – barvami jeho vlastních slov a svědectví jeho největších znalců. Zároveň se nesnaží Tolkiena zformovat k obrazu svému. Nepotřebuje „katolického“, „pohanského“, „agnostického“, „konzervativního“, nebo „liberálního“ Tolkiena. Stačí mu zkrátka pozorně naslouchat řeči mistra a pak se spolu s Frodem Pytlíkem vydat na nejistou, a přece lákavou výpravu do neznáma.

Matěj Hájek